ОТЧЕТ

За извършена проверка за качеството на обучение по докторските програми в департамент „Демография“ в изпълнение на заповед РД -6-69/29.02.24 на Директора на ИИНЧ - БАН проф. дн А. Христова.

Проверката беше извършена при следното разпределение на дейностите между членовете на комисията и привлечени учени:

- Проверка на съдържанието на рубриката „ Докторски програми“ в сайта на ИИНЧ – отговорник: проф. д-р Н. Стоенчев
- Проверка за воденето и съхраняването на документацията по текущите докторски програми – отговорник: Галина Младенова и проф. д-р Н. Стоенчев
- Проверка за изпълнението на препоръките от предходния вътрешен одит на докторските програми – отговорник Галина Младенова и проф. д-р Н. Стоенчев
- Експертно мнение от ръководителите на докторските програми за състоянието, проблемите и начините за тяхното решаване при съответните докторски програми съобразно критериите на НАОА –отговорници: проф. д-р Кремена Борисова, доц. д-р Даниела Ангелова, доц. д-р Елица Димитрова
- Кратък анализ за изводите и препоръките от обсъждането на проблема за привличане на докторанти, проведено в научен семинар под ръководството на доц. Д-р Стоянка Черкезова – отговорник доц. Д-р Стоянка Черкезова
- Изготвяне на протоколи за дейността на комисията - отговорник: редовен докторант Никола Ганев

В изпълнение на точка първа от разпределението на дейностите:

Беше проверено съдържанието на рубриката „ Докторски програми“ от новия сайт на ИИНЧ.

Оказа се, че съдържанието на обособените тематични части е изготвено професионално с множество препратки към нормативната база, което позволява да се добие реална представа за широк кръг от въпроси свързани с приема, провеждането и приключването на докторантурите. За новите докторантури са публикувани не само специалността и формата на обучение, но и евентуалната тема на изследването. Прави впечатление, че за докторантурите по „Статистика и демография“ , „ История на България(Историческа демография) и за „ Социология“ квалификационните характеристики са от 2019 г. и би могло да се актуализират.

В изпълнение на точка втора от разпределението на дейностите :

Беше извършена проверка за окомплектоването, съхранението и прецизното изготвяне на документацията по текущите докторски програми в департамент „Демография“. Констатира се, че документацията е окомплектована съобразно законовите изисквания, съхранява се съобразно добрите практики, изготвена е прецизно и е във вид удобен за използване.

В изпълнение на точка трета от разпределението на дейностите:

Беше извършена проверка за изпълнението на препоръките от предходния вътрешен одит за качеството на обучението по акредитираните докторски програми в Департамент „ Демография“ през 2022 г.

Направените препоръки са следните:

- При периодичната актуализация на Етичния кодекс на ИИНЧ-БАН да се включат съответните допълнения във връзка със случаи за нарушаване на етичните норми за публикационна активност – при констатиране на плагиатство в научни трудове и публикации на докторанти, учени и специалисти в ИИНЧ-БАН.
- За повишаване качеството на проверките на оригиналността и автентичността на дисертациите трябва да се осигури специализиран софтуер за автоматична проверка.
- За нуждите на докторантите (и научния състав) да се развива достъпът до съвременни компютърни и информационни бази, вкл. и до иновативни софтуерни продукти.

Постигнато е следното:

- Етичният кодекс е документ с по-широко приложение от докторските програми. В ИИНЧ-БАН съществува ПРАВИЛНИК ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН "ДОКТОР" И НАУЧНА СТЕПЕН "ДОКТОР НА НАУКИТЕ" където в ПРИЛОЖЕНИЕ 2, ясно е дефинирана същността на плагиатството, начинът на превенция, откриване и санкциониране при разработване на докторски дисертации.
- Въведен е специализиран софтуер : StrikePlagiarism.com за автоматична проверка за плагиатство. Освен това съществува безплатен софтуер например Plag HYPERLINK "https://www.plag.bg/" - Проверка на плагиатство и AI, с помощта на които може да си извърши проверка за плагиатство. Същият предлага и възможност за професионална редакция на текстове за премахване на плагиатството чрез усъвършенстване на цитирането. Възможност за безплатна проверка за плагиатство представлява и представения на свободен достъп вариант на изкуствен интелект BGGPT.
- Библиотеката на ИИНЧ предоставя достъп чрез страницата на ЦБ на БАН (www.cl.bas.bg) до **онлайн ресурси**: *с национален абонамент* – Web of ScienceTM Core Collection (1985-present); Scopus; ScienceDirect; *с абонамент на ЦБ на БАН* – EBSCOhost; JSTOR; „Научная электронная библиотека eLIBRARY.RU“; *с временен достъп* – ProQuest, CIELA 5.1, Emerald, DE GRUYTER, Central and Eastern European Online Library (CEEOL), и др. Въпреки че достъпът е значително разширен, все още има необходимост от достъп до някои платени ресурси в изброените бази.

  За всички учени и докторанти в ИИНЧ е осигурена възможност за качване, споделяне и ползване на ресурси в електронната база по съвместен проект DIGIKNOW с Университета в Болоня и на платформа със същото име. Учените и докторантите бяха обучени да ползват ZENODO, която се поддържа от

научноизследователския център в ЦЕРН с цел създаване на електронни идентификатори за публикациите, които нямат. Запознаването със ZENODO и www HYPERLINK "http://www.bpos.bg/". HYPERLINK "http://www.bpos.bg/"BPOS HYPERLINK "http://www.bpos.bg/". HYPERLINK "http://www.bpos.bg/"BG (Българският портал за отворена наука) разширява възможностите за ползване на отворена наука и така подобрява достъпа на докторантите до академични ресурси.

Може да се направи изводът, че препоръките от предходния одит за изпълнението на качеството при обучението по докторските програми в департамент „Демография“, проведен през 2022 г. са изпълнени.

В изпълнение на точка четвърта от разпределението на дейностите по проверката:

Ръководителите на докторски програми по „ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ“, „СТАТИСТИКА И ДЕМОГРАФИЯ“ и „СОЦИОЛОГИЯ“ изготвиха експертни оценки за състоянието на качеството обучение по съответните докторски програми със специален раздел за налични проблеми и предложения за тяхното решаване. Изготвените оценки са представени в Приложение. Те са изготвени съобразно актуалните стандарти на Националната агенция за оценяване и акредитация. Обобщените изводи от тях са средните:

- **СТАНДАРТ 1.ПОЛИТИКА ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО**

В департамент „Демография обучението по акредитираните докторски програми се извършва на високо теоретично ниво при спазване на процедурите, изискванията и добрите практики за постигане на високо качество. Документацията свързана с постигане, контрол и управление на качеството е достъпна на електронния сайт на ИИНЧ.

- **СТАНДАРТ 2. РАЗРАБОТВАНЕ И ОДОБРЯВАНЕ НА ПРОГРАМИТЕ**

Програмите за обучение на докторанти се разработват от висококвалифицирани учени и се обсъждат на няколко нива / секция, научен семинар/ и се приемат и утвърждават от Научния съвет при ИИНЧ. Програмите периодично се обновяват като се отразяват достиженията на науката и потребностите на практиката.

- **СТАНДАРТ 3.ОБУЧЕНИЕ, ПРЕПОДАВАНЕ И ОЦЕНЯВАНЕ, ОРИЕНТИРАНИ КЪМ ДОКТОРАНТИТЕ**

Обучените на докторантите включва полагането на изпити от докторски минимум предшествано от консултации, широк спектър от обучителни курсове, актуални въпросници за провеждане на изпитите и поощряване на докторантите да използват всички налични ресурси в ИИНЧ и в останалите звена на БАН и извън него за натрупване на знания, ориентирани към темата на дисертационния труд и към използването на специализиран софтуер за прилагане на статистически методи и за осигуряване на публичност на постигнатите от тях резултати. Целта е след защитата те да са готови да се включат директно и пълноценно в работата на изследователско, управленско или административно звено, което е в състояние да им осигури подходяща работа , адекватно заплащане и кариерно развитие. Строго се спазват законовите изисквания за тримесечна отчетност на постиженията на редовните докторанти и за годишна отчетност на всички докторанти, които са придружени с преценка от съответния научен ръководител. За всички учени в ИИНЧ, в това число за научните ръководители на докторанти и за самите докторанти е осигурен безплатен достъп до специализиран софтуер за проверка за

плагиатство. По този начин се гарантира автентичност на дисертационните трудове и на научните публикации свързани с тях.

- **СТАНДАРТ 4.ПРИЕМ, РАЗВИТИЕ, ПРИЗНАВАНЕ И ДИПЛОМИРАНЕ НА ДОКТОРАНТИТЕ**

На обновения сайт на ИИНЧ-БАН в раздел „Докторски програми“ (https://iphs.eu/докторски-програми/) са публикувани всички основни документи, свързани с подготовката на докторантите в ДП : ЗРАСРБ; ПП ЗРАСРБ; Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в БАН; Правилник за дейността на Центъра за обучение и Академичния съвет при БАН; Правилник за придобиване на ОНС „доктор“ и научната степен „доктор на науките“ в ИИНЧ-БАН; Правила за работата на научните журита в ИИНЧ-БАН по процедури за защита на дисертации за придобиване на ОНС „доктор“ и научната степен „доктор на науките“; Процедура за разработване на докторските програми в ИИНЧ-БАН; Процедура за вътрешна проверка на докторските програми в ИИНЧ-БАН; Система за поддържане контрол и развитие на качеството на докторантското обучение в ИИНЧ-БАН.

Към рубриката „докторски програми“ съществува раздел „Пътят на докторанта“ (https://iphs.eu/зачисляване/). В него са описани всички етапи на протичане на докторантурата – зачисляване, обучение, защита, възможности за професионална реализация след защита на докторска дисертация.

- **СТАНДАРТ 5. ПРЕПОДАВАТЕЛСКИ СЪСТАВ**

Секциите към департамент „Демография“ разполагат с високо квалифициран състав от учени – в това число професори, доценти, доктори на науките, които са в състояние да изведат до успешен край заявените докторантури в указания от закона срок. Активната работа на целия хабилитиран състав по научни проекти дава възможност докторантите да бъдат включване в изследователския процес и да добият необходимия изследователски опит.

- **СТАНДАРТ 6.УЧЕБНИ РЕСУРСИ И ПОДПОМАГАНЕ НА ДОКТОРАНТИТЕ**

ИИНЧ разполага с материална база включваща необходимите работни места, но е необходимо да се помисли за осигуряване на повече разполагаеми компютри, офис техника и материали за докторантите. Институтът разполага с богат библиотечен фонд. В помощ на докторантите са и ресурсите на централната библиотека на БАН. Институтът разчита на възможностите за мобилност по Еразъм за командироването на докторантите за участие в научни конференции. Хабилитираните учени насърчават докторантите за подобни участия, като изпращат информация за събитията, когато е релевантна. Освен това Научният секретар подпомага мобилността по Еразъм като дава надлежна информация на докторантите при желание за кандидатстване за мобилност.

- **СТАНДАРТ 7. УПРАВЛЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИЯТА**

Информацията, свързана с обучението на докторантите се събира и анализира периодично от ръководителя на секцията, ръководителя на ДП и научния секретар. Тя се оповестява пред академичния състав на секциите, департамента, НС и Общото събрание на учените и специалистите в института. Същото се отнася и за информацията относно процедурите за одобряване и обновяване на учебната документация, информацията за развитието и успеваемостта на докторантите. Информацията за степента на удовлетвореност на докторантите от качеството на обучението и техните предложения се събират както формално (чрез участия в заседания на различни нива и анкети), така и неформално (чрез разговори с научния ръководител, с ръководителя на секцията и на департамента, както и с всеки член на академичния състав на департамента).Информация за учебните ресурси и подкрепата на докторантите се събира и анализира периодично в

института за нуждите на ръководителя на докторската програма, ръководителя на секцията, ръководителя на департамента, научния секретар и директора на института. Тя се оповестява пред академичния състав на секциите, департамента, НС и Общото събрание на учените и специалистите в института.
Информация за кариерното развитие на завършилите докторанти се събира и анализира периодично в института от ръководителя на ДП, ръководителят на секцията и научния секретар. Резултатите от анализа се обсъждат и оповестяват пред академичния състав на секциите, Научния съвет и Общото събрание на учените и специалистите в института. Постиженията на докторантите влизат в Годишните отчети на ИИНЧ, които се публикуват и на сайта на института, както и в ежегодните отчети и справки на института пред МОН.

- **СТАНДАРТ 8.ИНФОРМАЦИЯ ЗА ОБЩЕСТВЕНОСТТА**

На сайта на ИИНЧ-БАН се публикуват обявите за редовните и допълнителни конкурси за прием на редовни и задочни докторанти, за текущите процедури за придобиване на ОНС доктор, официално приетите документи, свързани с обучението на докторанти, обявите за предстоящи научни форуми. Съгласно правилата в БАН, рецензиите, становищата и авторефератът на дисертацията се публикуват на интернет страницата на института. След завършване на научноизследователски проекти по актуални и важни проблеми на демографското развитие департаментът има практика да организира и пресконференции в БТА. През отчетния период бяха организирани две пресконференции за представяне на нови проекти и резултати от завършени такива. Възможностите за мобилност и международно сътрудничество са регламентирани в общоакадемичните и вътрешноинститутските документи.
Докторантите имат възможност да публикуват в научните списания на института - напр. в сп. Население

- **СТАНДАРТ 9. ТЕКУЩ МОНИТОРИНГ И ПЕРИОДИЧЕН ПРЕГЛЕД НА ПРОГРАМИТЕ**

Осигурен е разнообразен набор от начини за текуща оценка и периодично осъвременяване на докторските програми. Постигнат е разумен баланс между динамика и устойчивост, което създава сигурност и стабилност у докторантите и увереност, че са обект на всестранна подкрепа. Формите и средствата за мониторинг са предварително известни и по този начин се постига публичност, прозрачност и възможности за обмяна на опит. Непрекъснато се проучват и внедряват добри практики, възприети в други институти и висши училища при обучението на докторанти. Създадена е творческа среда, гарантираща висока успеваемост. Ежегодната атестация на докторантите гарантира строга периодичност, единен подход и всеобхватност на мониторинга в изпълнението на докторските програми. В департамент „Демография“ има утвърдени практики за актуализация на документацията по ДП, които се прилагат при подбора и приема на докторантите, при непосредственото им обучение и при защитата на дисертационния труд.
Утвърдени са правила и процедура за предотвратяване и санкциониране на изпитни измами и плагиатство в ИИНЧ.

- **СТАНДАРТ 10.ЦИКЛИЧНО ВЪНШНО ОСИГУРЯВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО**

През 2023 година ИИНЧ беше посетен от чуждестранна експертна, група свързана с правото му да използва логото „HR Excellence in Research“ – награда, която идентифицира институции и организации като доставчици и поддръжници на стимулираща и благоприятна работна среда. В работните срещи с експертната група бяха включени и докторанти.

ИИНЧ-БАН и Департамент Демография циклично преминават през външно осигуряване на качеството, свързано с периодичното акредитиране на докторските програми в департамента и института и работата по изпълнение на направените препоръки чрез механизмите на следакредитационния контрол. Институтът е обект на мониторинг в рамките на системата на БАН и по-специално в научноизследователско направление „Човек и общество“. Като част от БАН, ИИНЧ-БАН периодично преминава и международна атестация, извършвана от Европейската асоциация на академиите на науките.

В рамките на изготвените експертни оценки за качеството на обучение по докторските програма от страна на ръководителите на докторски програми бяха констатирани следните проблеми в комплект с предложения за начина тяхното решаване:

При докторската програма по „История на България“:

- Има проблем при намирането на кандидати за докторанти

С оглед решаване на проблема се разработва обща Стратегия в Департамент „Демография“, целяща привличане та докторанти по всички ДП.
Учените от секция „Историческа демография“ предприемат стъпки за представяне на ДП „История на България (историческа демография)“ сред повече заинтересовани лица и институции.

При докторската програма по „Статистика и демография“

- Няма количествена оценка на степента на заинтересованост от обучението на докторанти по докторската програма

Предлага се да се събират периодично (например, на три години) отзиви и становища на работодатели и възможни потребители за необходимостта от кадри с квалификация „доктор“ по „Статистика и демография“.

- В рамките на стандарт 3, в критериалната система на НАОА се поставя изискване за доказване на наличието на комуникация между докторанта и неговия научен ръководител.

В момента редовния докторант по тази научна специалност включва в своите отчети датите на консултациите с неговия научен ръководител, което не е задължително. Предлага се това да се счита за добра практика и да се спазва за да се набави доказателствен материал имащ документална форма.

- През отчетния период имаше слаб интерес от страна на кандидати за прием в докторската програма по „Статистика и демография“

В началото на 2024 г. е приета стратегия за привличане на докторанти в департамент „Демография“

- В рамките на стандарт 8 Информацията за мнения и отзиви на работодатели се събира от научните ръководители на докторантите и се предоставя на ръководителя на докторската програма и на Научния съвет.

Предлага се да се въведе процедура за периодично оповестяване на тази информация пред по-широката общественост – например, на сайта на института в раздела за докторските програми.

При докторската програма по „Социология“

- Основният проблем е недостигът на хабилитирани социолози, както и липсата на достатъчно кандидати за обучение в докторската програма по „Социология“

Предлага се да се предприемат активни действия за разпространение на информацията относно докторската програма и търсенето на кандидати за обявяваните конкурси.

Да се разшири програмата с допълнително модули за неспециалисти (незавършили специалност Социология кандидати за докторантура), които да включват допълнителни квалификационни курсове.
Необходимо е да бъде възобновен докторантският семинар към Департамент Демография.

- Проблем е забавянето със защитата на вече отчислени докторанти. Кандидатите, които не са завършили специалност Социология, имат нужда от допълнителни курсове и квалификация за успешното приключване на докторантурата.

Необходимо е да бъдат предлагани повече обучителни курсове за работа със специализиран софтуер, вкл. софтуер за обработка на данни от количествени и качествени изследвания. Особено необходими са курсове за работа със софтуер за статистически анализ, който е безплатен – напр. R.

- Процедурите за прием на чуждестранни докторанти трябва да са достъпни на английски език на уебсайта на института

В процес на разработване е описание на процедурите за кандидатстване за обучение в докторската програма по „Социология“ на английски език, която да бъде достъпна за чуждестранни кандидати

- ИИНЧ разполага с малоброен, но висококвалифициран академичен състав за подготовка на докторанти по Социология.

Предлага се да се поощрява кариерното израстване на учените и устройване на работа на успешно защитилите докторанти за развитие и научния потенциал по Социология в ИИНЧ.
Друг вариант за решаване на проблема с недостига на кадри, способни да бъдат научни ръководители на докторанти е привличането на външни хабилитирани учени-социолози за работа в ИИНЧ-БАН.

- Новопостъпилите докторанти не са добре запознати с достъпните онлайн ресурси на института

Предлага се да бъдат провеждани инструктажи на новопостъпилите докторанти за работа с наличните онлайн ресурси на института и библиотеката.

- Липсва систематичност в събирането на отзиви за обратна връзка от работодателите за професионалната подготовка на служителите им, които са се обучавали в докторската програма по Социология в ИИНЧ.

Предлага се регулярно да се събират отзиви на работодатели относно професионалната подготовка на служителите им, които са се обучавали в докторската програма по Социология в ИИНЧ

В изпълнение на точка пета от разпределението на дейностите по проверката:

Информация от доц. Д-р Стоянка Черкезова за обсъждане на научен семинар на проблеми свързани с привличането и обучението на докторанти, проведено под нейно ръководство:

През периода след предходната оценка на качеството на обучение по докторските програми в департамент Демография беше разработена „Програма за привличане на докторанти“ по акредитираните специалности с усилията на всички колеги от департамента. Беше проведена среща – семинар за обсъждане на програмата, както и за възможностите за финансиране на дейности по нея. Бяха представени и разисквани опциите да се ползват средства на проектен принцип по процедура BG05SFPR001-3.004 „Подкрепа за развитие на проектна докторантура“. В резултат на дискусиите се стигна до извода, че в някои специалности, като например специалност „Социология“, няма достатъчно хабилитирани учени на подходяща възраст, които да поемат необходимия брой докторанти, за да участва департаментът самостоятелно с проект по програмата. След семинара бяха направени няколко срещи и проведени разговори с постдокторанти, които да започнат работа на трудов договор. Бяха проведени разговори с Директора на Института по социология и философия и с преподаватели по „Социология“ от СУ „Климент Охридски“. Засега все още няма привлечени нови специалисти и кандидати за докторанти, но като продължение на разговорите, се подготвя споразумение, по силата на което СУ да насочва към Института кандидат докторанти, както и защитили докторанти, които имат потенциал за научна работа. В изпълнение на Програмата за привличане на докторанти бяха разработени презентационни материали за всяка от акредитираните специалности, които да бъдат представени пред различни сегменти от потенциални кандидати за докторанти.

Обобщени изводи и препоръки:

- **Извод:**

  При приема и обучението на докторанти по акредитираните специалности в департамент „Демография „ при ИИНЧ – БАН, стриктно се спазват изискванията за съблюдаване на нормативите, гласност, високо качество на обучителните дейности и се отстояват добрите практики за изготвянето и съхраняването на документацията. Провежда се активна политика за привличане на нови докторанти. Препоръките от предходния вътрешен одит за качеството на обучението са изпълнени. В обучението се поощрява творческата активност и усвояването на електронни технологии за набавяне и обработка на информацията.

- **Препоръки:**

- При изготвянето на въпросници за докторантските изпити, анкетни карти и др. може да се прилага като помощно средство и изкуствен интелект.

- Да се актуализират квалификационните характеристики за докторантурите, акредитирани за обучение в департамент „Демография“, които са представени в рубриката „Докторски програми „ в електронния сайт на ИИНЧ.

- Да продължи усъвършенстването и прилагането на Програмата за привличане на нови докторанти, разработена и представена от научния секретар доц. д-р Стоянка Черкезова.

- Системно да се набавя информация относно кариерното развитие на защитилите докторанти и за потребностите на бизнеса и на публичната администрация от хора с научна степен по акредитираните специалности в департамент Демография. Събраната информация да намери място в рубриката „Докторски програми“ от сайта на ИИНЧ
- Да се поощрява включването на информация за датите на консултациите на докторантите с научния ръководител в периодичните отчети на докторантите.
- Да се стимулира увеличаването на хабилитирания състав в секциите на департамент Демография чрез кариерно развитие на собствени кадри и чрез привличане на външни учени с висока квалификация.
- Да се разработят специални курсове за обучение на новоприети докторанти, които не са завършили съответната специалност, а също и за чуждестранни докторанти.
- Да се провежда въвеждаща лекция на новоприетите докторанти относно наличието и начина на използването на обучителни ресурси в ИИНЧ и в библиотеката на БАН.
- Да продължи обновяването на материалната база за обучение на докторантите / компютри, офис техника и софтуер/.
- С участието на докторантите да се допълни рубриката „Докторски програми“ в сайта на ИИНЧ със снимков материал от научни изяви и други материали за текущи и предстоящи събития за да стане по-атрактивен.

22.03.2024

Председател на комисията:.....

/проф. д-р Н. Стоенчев/